

can be carried out only in the system of inter subjective relations. All this predetermines the presence of a specific inter subjective space, which intersect individual meanings and values. In the pedagogical process this space does not arises by itself, it's result of forming of the efforts of the teacher and student, adult and child, and so on.

Keywords: educational interaction, dialogue, pedagogical process, studying, teaching, pedagogical communication, communication.

Стаття надійшла до редакції 2.11.2018 р.

УДК 37.011

ДУАЛЬНА СИСТЕМА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

О. О. Лаврентьєва,

доктор педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри загальнотехнічних дисциплін та професійного навчання
Державного вищого навчального закладу «Криворізький державний
педагогічний університет»,
e-mail: helav68@gmail.com

Л. М. Рибалко,

доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник,
професор кафедри фізичного виховання, спорту та здоров'я людини
Полтавського національного технічного університету
імені Юрія Кондратюка,
e-mail: lina-rybalko@ukr.net;

О. Й. Лакомова,

кандидат географічних наук, старший викладач
кафедри фізичної географії та туризму
Державного вищого навчального закладу «Криворізький державний
педагогічний університет»,

У статті порушено проблему дуальної системи професійної підготовки студентів у закладах освіти. Розкрито історію виникнення дуальної системи професійної підготовки в Європі та описано шляхи становлення і розквіту на

вітчизняних освітянських теренах. Проаналізовано та узагальнено дуальну систему професійної підготовки у країнах ближнього і дальнього зарубіжжя. Схарактеризовано різновиди дуальної системи професійної підготовки у закладах вищої освіти Німеччини. Визначено та розкрито перспективи розвитку дуальної системи професійної підготовки студентів у закладах вищої освіти України.

Ключові слова: *дуальна система, професійна підготовка, дуальна система підготовки кадрів.*

Постановка проблеми. Необхідність оновлення нормативно-правової бази вітчизняної системи освіти, передусім пов'язана з соціально-економічними перетвореннями, які відбуваються в Україні, світовими процесами глобалізації й інформатизації суспільства загалом. Вони спричинили розширення ринку праці з одного боку, а з іншого висунули нові вимоги як до рівня підготовленості фахівця, так і до змісту й форм організації освітнього процесу. Проте, усе більше поширюється розрив між реаліями професійної діяльності й матеріально-технічними й організаційно-педагогічними умовами, в яких здійснюється професійна підготовка майбутніх фахівців. Освітянська спільнота, роботодавці й громадськість ведуть спільний пошук шляхів і засобів якісної перебудови системи освіти на всіх її рівнях.

Вектор змін торкається концептуальних засад професійної освіти, яка має розробити належних інструментарій для формування індивідуальних освітніх траєкторій з метою забезпечення професійної самоактуалізації й самореалізації майбутнього фахівця.

Досить актуальним у таких умовах став досвід дуальної системи професійної підготовки, започаткований у 1960-х рр. у Німеччині. Така система, на думку дослідників і її прихильників, здатна усунути головні недоліки традиційних форм і методів навчання майбутніх фахівців, подолати розрив між теорією і практикою, освітою й виробництвом, та суттєво підвищити якість підготовки кваліфікованих кадрів із урахуванням вимог роботодавців.

Нині ця система, витримавши перевірку часом, успішно використовується в країнах Європи, у Канаді та США і в біля 60 країн світу для підготовки кваліфікованих фахівців на засадах соціального партнерства, де заклад освіти і роботодавець є рівноправними партнерами, які разом розробляють, координують і контролюють освітній процес, несуть спільну відповідальність за його результати та долю випускника [4]. Значну науково-методичну підтримку забезпечує при цьому Фонд Фрідріха Еберта.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні існує чималий пласт наукових досліджень і практичного досвіду професійної підготовки

кваліфікованих фахівців на всіх освітніх рівнях. Зокрема, Н. Ничкало, Р. Гуревич, Г. Єльнікова, І. Лікарчук, П. Лузан, С. Нікітчина, В. Радкевич, В. Свистун, О. Щербак та ін. вивчають теоретико-методологічні аспекти цієї проблеми; Н. Абашкіна, В. Гаманюк, Т. Десятов, Л. Сергєєва, А. Каплун, Н. Пазюра та ін. здійснюють порівняльний аналіз системи професійної освіти різних зарубіжних країн та виокремлюють шляхи його адаптації до вітчизняного освітнього простору; В. Лозовецька, Г. Лук'яненко, Л. Петренко, Л. Пуховська, І. Савченко Т. Стойчик, В. Ягупов та ін. опікуються питаннями підготовки робітничих кадрів за різними формами організації освітнього процесу.

Тож, на нашу думку, не зовсім коректним є визнання дуальної системи професійної підготовки зовсім новим освітнім феноменом для вітчизняного освітнього простору. Водночас, потребує вивчення і дослідження конкретні механізми встановлення рівноправного партнерства закладів освіти, роботодавців та здобувачів освіти з метою формування в майбутніх фахівців професійних компетентностей і їх професійної адаптації в умовах реальної професійної діяльності [4].

Формулювання цілей статті. Метою статті є розкриття історії становлення та розквіту дуальної системи професійної підготовки студентів у світових закладах освіти.

Виклад основного матеріалу. Власне дуальна система підготовки кадрів бере свій початок з Німецької системи професійної освіти ще у далекому XII ст., а її становлення відбувалося наприкінці XIX ст. завдяки працям Г. Кершенштейнера (1854-1932). Упродовж 1895-1919 рр., перебуваючи на посаді шкільного радника в Мюнхені, науковець займався реформуванням навчальних планів народних шкіл та увів до обігу практико зорієнтовані школи. У них головна увага приділялася конкретній професії й засвоєнню пропонованих до неї вимог. На початку XX ст. такі школи вже функціонували. Професійну освіту здобували в них окремо один від одного м'ясники, кондитери, сажотруси й перукарі. Цей тип професійних шкіл став у Німеччині доповненням до розповсюджених у той час шкіл для навчання робітничих професій на підприємствах.

Поняття дуальної системи професійної освіти з'явилося вже в другій половині 60-х рр. XX ст. як результат дискусії щодо нововведеного в 1969 р. Закону про професійну освіту [10].

На вітчизняних освітянських теренах процес становлення дуальної освіти має також тривалу історію. Починаючи з XIX ст. було започатковано два провідні шляхи отримання освіти. Перший шлях – це класична елітарна освіта, що виходила з принципу фундаменталізації. Другий – це так звана «реальна освіта», яка орієнтувалася на отримання певної спеціальності й передбачала

широку практичну підготовку в умовах виробництва. Наприклад, майбутні вчителі мали паралельно з навчанням працювати в школі, яка була підструктурою вчительського інституту. Аналогічно проходила підготовка майбутніх робітників безпосередньо на промисловому підприємстві. Уже починаючи з 1920 р., у СРСР була сформована мережа шкіл фабрично-заводського учнівства (ФЗУ) для забезпечення робітничими кадрами промисловості. Школи ФЗУ діяли при великих підприємствах для підготовки кваліфікованих робітників і були основним типом професійно-технічної школи СРСР довоєнної пори [6].

Участь підприємств у підготовці фахівців можна прослідкувати в моделі підготовки за цільовим замовленням, яка широко використовується і в наш час. Тут абітурієнт спочатку укладає договір з підприємством, а потім з будь-якими балами проходить на обрану спеціальність і одержує стипендію від підприємства та інші преференції, зокрема місце для практики й підготовки випускної кваліфікаційної роботи, а надалі – робоче місце.

Медичні освітні заклади вже досить давно мають навчальні аудиторії в лікувальних закладах, а клінічні дисципліни викладаються прямо в лікарнях і госпіталах, не розрізняючи теорію й практику. Існує чимало інших прикладів, проте, було б неправильним їх ототожнювати з дуальною системою підготовки тільки тому, що при цьому переважає практико зорієнтоване навчання чи передбачаються певна участь у його організації підприємств. Варто розуміти, що дуальна система ґрунтується на зовсім інших концептуальних підходах у професійній підготовці порівняно з тими, що функціонують в Україні та на пострадянському просторі.

Проте, як було зазначено вище, здобувача вже не задовольняє той спектр освітніх послуг, який не забезпечує йому гнучкість у виборі освітніх і кар'єрних траєкторій, не гарантує йому в майбутньому професійну конкурентоспроможність, затребуваність на ринку праці. Тож, не випадково, що в новій редакції Закону України «Про освіту» дуальній формі навчання визначено певний статус поряд із інституційною та індивідуальною формами здобуття освіти [5].

26 грудня 2017 р. на Розширеному засіданні Колегії Міністерства освіти і науки України була презентована, а 19 вересня 2018 р. була прийнята Концепція підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти. Ці ж питання опрацьовуються й у Концепції реалізації державної політики у сфері професійної освіти «Сучасна професійна освіта» на період до 2027 року. У цьому документі реалізація базових завдань професійної освіти пов'язується з підвищенням її якості, із широким запровадженням дуальної системи підготовки, децентралізацією управління та фінансування, із поширенням публічно-приватного партнерства у професійній освіті та навчанні [7; 8].

Як указують довідкові джерела, дуальна система (від лат. *dualis* – подвійний) – провідна форма професійної підготовки у західноєвропейських країнах, яка охоплює виробниче навчання на підприємстві (3-4 дні на тиждень), і відвідування державної професійної школи (1-2 дні на тиждень) [9, с. 125].

Дуальність у професійній освіті має на увазі узгоджену взаємодію освітньої та виробничої сфери з підготовки кваліфікованих кадрів певного профілю в межах визначених форм навчання. Особливостями сформованої європейської дуальної системи навчання є такі:

- укладання 3-стороннього договору про професійне навчання між підприємством, здобувачем і закладом освіти;

- побудова графіку освітнього процесу в такий спосіб, щоб 70-80 % навчального часу (3-4 дні на тиждень) студент міг проводити на виробництві;

- перенесення головних витрат на отримання професійної освіти на підприємство. У цих умовах роботодавець оплачує роботу інструкторів-наставників; виплачує студентові заробітну платню, що в середньому складає 80 % від зарплати кваліфікованого фахівця; опікується про матеріально-технічну базу виробничого навчання;

- підтримка з боку держави підприємства – соціального партнера, що одержує державні субсидії й ряд преференцій;

- здійснення підсумкового контролю знань випускників незалежними комісіями Торгово-промислових і Ремісничих палат [1, с. 69].

Зробимо наголос на тому, що в межах дуальної системи підготовки відбуваються певні зміни в структурі освітнього процесу загалом і навчально-виробничої діяльності зокрема. Передусім, це зміна в співвідношенні навчального часу на теоретичне й практичне опрацювання навчального матеріалу. У такому підході на теоретичне навчання виділяється тільки 30 %, а 70 % робочого часу припадає на виробниче навчання та виробничу практику. Під час практичного блоку майбутній фахівець може «примірити» на себе майбутню сферу діяльності та з'ясувати чи підходить йому цей напрям, а за необхідності – скорегувати спеціалізацію на ту, що більше відповідає його потребам [11].

Відтак, освітній процес будується на блочно-модульній структурі, коли після засвоєння студентами базового модуля в закладі освіти, відбувається чергування теоретичного (1-2 тижні), практичного й модуля практики, де останній студенти опановують на базі підприємств, установ і організацій визначеного соціального партнера протягом 4-8 тижнів. Може існувати й інші способи конструювання освітнього процесу. Наприклад, протягом тижня студент 2 дня перебуває в закладі освіти, а 3-4 – на виробництві. Або, місяць теоретичного навчання й кілька місяців – виробничого. Проте, співвідношення між обсягом теоретичного й практичного навчання залишається тим самим. Зі

свого боку, під час практик студенти пишуть звіти, які в подальшому презентуються в освітньому закладі в межах вивчення тої чи тої навчальної дисципліни. Тож, навчальна й виробнича практика інтегрована в навчальні плани і програми і здійснюється під керівництвом як викладача у закладі освіти, так і досвідченого наставника на виробництві [11].

Нарешті, змінюється спосіб оцінки й присвоєння кваліфікації випускникам. Це передбачає попередню розробку разом із роботодавцями освітньо-професійних програм, навчальних планів і урешті-решт спільне оцінювання освітніх результатів відповідно до реальних показників професійної підготовки, підтвердженої в умовах виробництва.

Дуальна освіта, таким чином, сприяючи співпраці політиків, бізнесу, соціальних партнерів і закладів освіти, вможлиблює якісне оновлення змісту професійної освіти та освітньо-професійних стандартів. Не менш важливим аспектом такого соціального партнерства є залучення додаткового фінансування освітньої галузі з боку роботодавців, які оновлюють матеріально-технічну базу закладів згідно з умовами сучасного виробництва, створюють навчально-методичні центри, лабораторії, вкладають кошти у моніторингові дослідження ефективності функціонування професійної освіти, виділяють кваліфікованих інструкторів і викладачів з числа персоналу виробництва.

Як бачимо, дуальна система підготовки володіє цілим рядом переваг. Для студента це отримання повноцінної професійної освіти й адаптація до обраної спеціальності без збільшення терміну навчання. Такий учень відразу отримає як середню професійну освіту, так у подальшому й вищу освіту. При цьому він отримує заробіток безпосередньо на майбутньому робочому місці; має гнучкий графік навчання і головне – упевненість у майбутньому працевлаштуванні. Наприклад, для Німеччини показник працевлаштованості випускників на базових для них підприємствах в 2010 році склав 61 % [13].

Додаймо до цього також те, що студенти, які навчаються за дуальною системою, мають можливість опрацювати окремі досить цікаві форми й види роботи. З-поміж них необхідно особливо відмітити групові види проектно-конструкторської діяльності, що за своїм змістом наближені до умов реальних професійних ситуацій.

Для підприємства підготовка за дуальною системою, це, передусім, отримання кваліфікованого робітника, якого не треба в подальшому перенавчати чи адаптувати до умов виробництва. Як результат, значно зменшується відтік кадрів і кількість помилок при прийманні на роботу.

За оцінками дослідників дуальна система загалом забезпечує покращення внутрішнього психологічного клімату підприємства, надає позитивні імпульси для підвищення кваліфікації серед персоналу, забезпечує омолодження середнього віку співробітників [10].

Не менш важливим є те, що в існуючих моделях дуальної системи підготовки підприємства – соціальні партнери отримують значні преференції від держави, які можуть бути використані на їх розвиток, а також мають у суспільстві позитивний імідж. Підприємства в такий спосіб надають свого внеску у підвищення шансів молоді на успішний професійний старт [9].

Така система заохочує також наукове й соціально-економічне співробітництво закладів освіти, науковців, громадськості з роботодавцями, сприяє розвитку галузевої науки, швидшому запровадженню нових технологій. А участь підприємств у розробці нових рамок кваліфікацій, створення ними паспортів спеціальностей і професій значно прискорює економічний розвиток держави загалом.

Для закладу освіти очевидними перевагами є додаткове фінансування з боку підприємства, наукове й соціально-економічне співробітництво з ним, безпосередня участь в розробці та апробації нових рамок кваліфікацій, у атестації робочих місць, а також наявність можливостей для стажування й підвищення кваліфікації в умовах виробничого процесу.

При всіх своїх перевагах, названих нами вище, необхідно загалом відмітити, що для запровадження такої системи потрібне, передусім, міцне правове підґрунтя й фінансова підтримка з боку держави [3].

Підприємства для практичної підготовки майбутніх працівників мають виділяти кваліфікованих наставників, забезпечувати їм необхідний рівень підготовки та створювати спеціальну статтю витрат на фінансування виробничого навчання. У протилежному випадку неможливо досягти належної якості професійної підготовки та її універсальності в межах конкретної професії.

Роботодавець також повинен ретельно планувати розвиток трудових ресурсів підприємства на досить тривалий строк, принаймні на три роки навчання. Це здійснити практично досить складно, оскільки завжди має місце так звана структурна невідповідність пропонованих в регіоні навчальних місць і попиту на них з боку здобувачів професійної освіти. На одні спеціальності спостерігається підвищений попит, а інші – непопулярні, залишаються вакантними [10].

Отже, беручи участь у створенні навчальних планів професійної підготовки і програм виробничого навчання, роботодавець повинен мати чітке уявлення щодо змісту професійної підготовки фахівця цієї галузі, спиратися на єдині в країні професійні стандарти і рамки кваліфікацій. Тож, не випадково, що незважаючи на позитивний імідж, у багатьох країнах спостерігається періодичне зниження готовності підприємств до участі в дуальній системі підготовки.

Відчутні недоліки можна відмітити й для студентської молоді. Загалом

така програма розрахована на добре вмотивованих студентів з високим рівнем самосвідомості, сформованою культурою навчальної праці, чіткими професійними орієнтирами. Як показує огляд першоджерел, у студентів, які навчаються за дуальною системою, навчальне навантаження є значно більшим, оскільки їм потрібно засвоїти необхідний теоретичний матеріал удвічі швидше, порівняно з класичною системою підготовки. Це також стосується графіку освітнього процесу, який не має чітких рамок, канікул, вихідних [10].

Освітній заклад, зі свого боку, повинен також уявляти ризики запровадження дуальної системи підготовки. Вони, насамперед, стосуються готовності до структурних змін у формах організації навчання й соціального партнерства. Опрацьовуючи навчальні плани, освітній заклад має вміти балансувати між кон'юнктурними пропозиціями та освітніми стандартами. Він повинен знаходити такі привабливі для студента напрями підготовки, що не лише відповідають потребам ринку праці станом на сьогодні, а й дають змогу випускникові в подальшому перенавчатися на суміжні професії, підвищувати кваліфікацію, просуватися кар'єрними сходами [4].

Отже, усі три рівноправні суб'єкти дуальної системи підготовки – студент, заклад освіти й підприємство, повинні виявити належний рівень готовності до її запровадження.

Еталоном досліджуваної системи професійної підготовки є система Німеччини. Дуальне навчання у Німеччині перебуває в жорстких законодавчих рамках і здійснюється за контролем Торгово-промислових і Ремісничих палат. За даними 2015 р. із 3,6 млн. підприємств Німеччини в програмі професійного навчання задіяні 500 тис., причому більша половина з них є середніми чи дрібними. Приватний бізнес вкладає солідні кошти в професійну підготовку фахівців потрібного профілю. При цьому щорічна сума інвестицій становить більше, ніж 23 млрд. євро, з яких 3 млрд. виділяє держава [11].

Кожне підприємство, що бере участь у цій програмі, повинно мати відповідний дозвіл Торгово-промислової або Ремісничої палат. Дозвіл чи ліцензія мають на увазі таке: підприємство може навчати тільки по тим спеціальностям, які охоплюють профіль його діяльності; мають бути створені навчально-методичне забезпечення й оснащення; навчена та сертифікована достатня кількість наставників виробничого навчання. Існують також квоти на студентів відповідно до кількості персоналу підприємства.

Тривалість навчання в професійній школі Німеччини на рівні бакалавра, залежно від спеціальності, становить від 2 до 3.5 років. На практиці фірма чи підприємство пропонує два-три місяця для дуального навчання, на які, зазвичай одержує до трьохсот резюме-запитів. Претендент повинен мати високі випускові оцінки, бажаним також є вільне володіння декількома мовами. Претенденти здають розгорнутий тест на професійну придатність, і якщо

результати виявляються прийнятними, підприємство заключає з ними договір на навчання і повністю його оплачує. Упродовж навчання підприємство також виплачує студентові заробітну платню (учнівські) у розмірі в середньому 737 євро на місяць [15].

Ще однією перевагою даної системи є й те, що вона відкрита для випускників всіх типів шкіл, у тому числі загальноосвітніх і професійних. Це робить дуальну систему професійної освіти досить привабливою, насамперед, у системі професійної (професійно-технічної) освіти. Цей факт і спричинив значний інтерес з боку країн пострадянського простору щодо адаптації зарубіжного досвіду підготовки робітничих кадрів за дуальною системою.

Упродовж 2015-2017 рр. в Україні здійснювався експеримент з упровадження елементів дуальної форми навчання на базі трьох Вищих професійних училищ. За результатами першого випуску зафіксовано, зокрема, високий рівень працевлаштування – до 97 %, підвищення якості професійної підготовки на 12-17%, додаткові фінансові надходження – до 50 тисяч грн. у кожному закладі професійної освіти [3]. З 2016 р. практику запровадження елементів дуальної системи професійної підготовки робітничих кадрів було поширено на всі регіони України, зокрема на Криворізький.

У процесі проведення експериментів із впровадження елементів дуальної форми навчання у понад 10 закладів професійно-технічної освіти Кривого Рогу напрацьований певний алгоритм спільних дій закладу й роботодавців, здобутий досвід підготовки фахівців за рядом професій, скорочені бюджетні витрати. З'ясована доцільність використання дуальної системи задля підготовки в межах монопрофесій і лише учнів, які мають повну середню освіту.

Останнім часом класична дуальна система професійної підготовки імплементується й до вищої професійної школи. Це, звісно, викликає значний інтерес з боку методологів та теоретиків професійної освіти. Водночас, як показує студіювання першоджерел, на вітчизняних теренах освіти дуальну систему в умовах вищої школи переважно розглядають як один із більш-менш оптимальних способів поєднання студентом навчання й роботи. Вище ми наголошували на хибності цієї точки зору.

У Німеччині дуальна вища освіта інтегрує в собі класичну вищу освіту із професійною освітою або із практичною професійною діяльністю на виробництві. І хоча для роботодавців таке навчання є досить витратним, усе ж таки в суспільстві надається перевага освіченим практикам, які навіть здатні по закінченню займати керівні посади [10].

Дуальна вища освіта Німеччини налічує три такі різновиди [12]: 1) інтегрована в навчання, що поєднує в собі класичну вищу освіту з професійною освітою за якою-небудь однією спеціальністю; 2) інтегрована в

професійну діяльність як аналог підвищення кваліфікації чи перекваліфікації на суміжну професію; 3) інтегрована в практику як тип комбінованого навчання, що включає тривалу практику на якому-небудь підприємстві і передбачає отримання двох дипломів про вищу освіту.

Моделлю же майбутнього для Німеччини називають систему «тріальної» професійної освіти, яка доповнює описані вище складники третім, а саме: інновації, в певній галузі суспільної практики. Найбільші перспективи дослідники вбачають у професіях, пов'язаних із технологічними виробництвами й метало індустрією. В основі моделі тріальної професійної освіти перебуває доступна широкому загалу підприємств певної галузі освітня мережа. Координацію й організацію має здійснювати незалежна організація, яка виступає партнером у мережі співробітництва. У такий спосіб централізовано будуть вирішуватися питання маркетингу й менеджменту виробничих професій; визначатися потреби у фахівцях; координуватися спільні зусилля та взаємодія з Торгово-промисловою й Ремісничою палатами, професійними школами й службою зайнятості; вирішуватися питання розвитку персоналу [10].

Ця ідея є досить привабливою й для України.

У Казахстані з 2011 р. також широко застосовується дуальна система професійної підготовки. Урядом, передусім, було визначено галузі, які мають потребу в кадрах (сільське господарство, транспорт, металургія й машинобудування, нафтогазове й хімічне виробництво), і ті навчальні заклади, які можуть стати базою для їх кваліфікованого навчання. Фондом національного добробуту Казахстану було складений покроковий план упровадження дуальної моделі й визначений перелік базових підприємств, які беруть участь у цьому проекті [2].

Однією з перспективних задля реалізації дуальної вищої освіти в Казахстані визначено модель на основі корпоративного консорціуму [2]. В її основі перебуває розподілений навчальний процес: теоретичне навчання на основі інтернет-, дистанційних та інших комп'ютерно зорієнтованих технологій переважно у вечірній час, тоді як удень здобувачі отримують практичні вміння та навички в умовах виробництва.

Висновки. Насамперед, принагідно зауважити, що закордонний досвід дуальної системи професійної підготовки, зокрема Німеччини, не може бути некритично перенесений на вітчизняні освітянські реалії та соціально-економічні умови.

Як показав досвід України, упровадження елементів дуальної форми навчання сприяє підвищенню якості професійної освіти, мотивації здобувачів, закладу й роботодавців, надає можливість роботодавцям більш суттєво впливати на якість підготовки кадрів, надає новий імпульс в розробці

професійних та освітніх компетентнісно зорієнтованих стандартів підготовки як майбутніх кваліфікованих робітників, так і педагогів і майстрів виробничого навчання; забезпечує необхідний рівень децентралізації в управлінні професійною освітою та автономії освітнього закладу. Незважаючи на це мають місце проблеми і ризики, зокрема: 1) відсутність пакету нормативних актів, в яких була б закладена певна мотивація для підприємств і роботодавців; недостатня розробленість концептуальних засад і конкретних механізмів реалізації дуальної системи професійної підготовки, способів фінансування закладів і субсидування роботодавців; невизначеність навчальної й контролюючої ролі педагогів професійного навчання, їх професіограма; відсутність професійних стандартів як підґрунтя для побудови змісту професійної освіти на кожному з рівнів.

Перспективи подальших наукових розвідок. За оцінками фахівців дуальна система професійної підготовки може запрацювати в Україні не раніше, ніж за 5 років. У подальшому, ймовірно, буде узгоджуватися графік, бюджет часу, загалом дорожні карти для отримання професії за дуальною системою підготовки, форми трьохстороннього партнерства. Реально така система може стати працездатною за умови, якщо абітурієнт дійсно буде зацікавлений продовжити своє професійне життя на конкретному підприємстві. Якщо ж умови праці і головне оплата праці не будуть відповідати запитам майбутнього працівника, то й і отримання такого роду освіти не буде мати сенсу. Як позитивне слід відмітити, що підприємства сьогодні досить зацікавлені у притоці кваліфікованих кадрів. Тож, будемо очікувати розвитку цієї форми отримання освіти та нових моделей дуальної системи професійної підготовки.

Список використаних джерел

1. Бойчевська І. Роль системи дуальної освіти у професійній підготовці молоді в Німеччині / Ілона Бойчевська // Порівняльно-педагогічні студії. – Вип. 2. – Умань : ПП Жовтий О.О., 2009. – С. 68–74.
2. Газалиев А.М., Егоров В. В., Брейдо И. В. Дуальное обучение на базе корпоративного университета. Высшее образование в России, N 4, 2015. С. 44-49.
3. Дрозіч І. Використання елементів дуальної системи навчання при підготовці кваліфікованих робітників з професії «Кухар» / Ірина Дрозіч // Молодь і ринок. – 2016. – № 4 (135). – С. 139–143.
4. Дуальна освіта в Україні. Презентація концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/2390411-dualna-osvita-v-ukraini.html>.
5. Закон України «Про Освіту» // Відомості Верховної Ради. 2017. № 38-39. ст.380.
6. Латышина Д. И. История педагогики (История образования и педагогической мысли) : учеб. пособие / Д. И. Латышина. – М. : Гардарики, 2002. – 603 с.

7. МОН пропонує для громадського обговорення проект концепції реалізації державної політики у сфері професійної освіти «Сучасна професійна освіта» на період до 2027 року <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proekt-koncepciyi-realizaciyi-derzhavnoyi-politiki-u-sferi-profesijnoyi-osviti-suchasna-profesijna-osvita-na-period-do-2027-roku>

8. Про схвалення Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти Розпорядження Кабінет Міністрів України від 19 вересня 2018 р. № 660-р [] <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/660-2018-%D1%80>

9. Професійна освіта: словник: навч. посіб. / [уклад. С. У. Гончаренко та ін.; за ред. Н. Г. Ничкало]. – К. : Вища школа, 2000. – 380 с.

10. Соловьева С.В. Дуальная система профессионального образования в германии *Социология и социальная работа* Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. Серия *Социальные науки*, 2013, № 4 (32), с. 95-99.

11. Astheimer S. Duales System Ausbildung made in Germany, unter: [/http://www.faz.net/aktuell/beruf-chance/arbeitswelt/duales-system-ausbildung-made-in-germany-12089806.html](http://www.faz.net/aktuell/beruf-chance/arbeitswelt/duales-system-ausbildung-made-in-germany-12089806.html) (Дата обращения 26.03.2013).

12. Duales Studium - Studieren und Berufserfahrung, unter: <http://www.hochschulkompass.de/studium/rund-ums-studieren/studienformen/duales-studium.html> (Дата обращения 26.04.2013).

13. Exportschlager duale Ausbildung, unter: <http://www.bundesregierung.de/Content/DE/Artikel/2013/04/20-13-04-24-exportschlager-duale-ausbildung.html> (Дата обращения 27.04.2013).

14. Greinert W-D Geschichte der Berufsausbildung in Deutschland, unter: http://www.arbeitslehre.uni-wuerzburg.de/uploads/media/Gesch.d.Berufsausb._in_Deutschland-Greinert.pdf (Дата обращения 09.06.2013).

15. Was ist unter «duale Ausbildung» zu verstehen?, unter: <http://www.s-hb.de/duale-ausbildung-de/> (Дата обращения 01.06.2013).

Лаврентьева Е. А., Рыбалко Л.Н., Лакомова Е. И.

ДУАЛЬНАЯ СИСТЕМА ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ СТУДЕНТОВ В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ

В статье затронута проблема дуальной системы профессиональной подготовки студентов в учебных заведениях. Раскрыто историю возникновения дуальной системы профессиональной подготовки в Европе и описаны пути становления и расцвета в Украине. Проанализована и обобщена дуальная система профессиональной подготовки в странах ближнего и дальнего зарубежья. Охарактеризованы разновидности дуальной системы профессиональной подготовки в учреждениях высшего образования Германии. Определены и раскрыты перспективы развития дуальной системы

профессиональной подготовки студентов в учреждениях высшего образования Украины.

Ключевые слова: дуальная система, профессиональная подготовка, дуальная система подготовки кадров.

Lavrenteva O. O., Rybalko L. M., Lakomova O. I.

DUAL PROFESSIONAL TRAINING SYSTEM IN STUDENTS IN HIGHER EDUCATION BODIES

The article raises the problem of the dual system of professional training of students in educational institutions. The history of the dual system of vocational training in Europe is revealed and the ways of formation and prosperity in the educational areas of Ukraine are described. The dual system of vocational training in neighboring and distant foreign countries is promoted and generalized. Variants of the dual system of vocational training in universities of higher education of Germany are described. The prospects of development of the dual system of professional training of students in higher education institutions of Ukraine are determined and solved.

The dual system of vocational training is explained by us as a practice-oriented one. In educational institutions, the dual system provided a clear practical training for a particular profession and assimilation of the requirements for it.

Duality in vocational education implies a coordinated interaction between the educational and manufacturing spheres for the training of skilled personnel of a certain profile within the defined forms of study. Features of the developed European dual system of education are as follows: conclusion of a 3rd-party agreement on vocational training between the enterprise, the applicant and the institution of education; construction of the schedule of the educational process in such a way that 70-80% the student could spend on production; transfer of the main expenses for vocational education to the enterprise. In these circumstances, the employer pays the work of instructors-tutors; pays a student salary, which is an average of 80% of the salary of a qualified specialist; cares about the material and technical basis of production training; support from the state enterprise - a social partner receiving state subsidies and a number of preferences.

The introduction of elements of the dual form of education contributes to the improvement of the quality of vocational education, the motivation of the applicants, the institution and employers, enabling employers to significantly influence the quality of training, gives a new impetus to the development of professional and educational competence-oriented standards of training for future skilled workers and teachers and masters of production training; provides the necessary level of decentralization in the management of vocational education and the autonomy of an educational institution. Despite this, there are problems and risks, in particular: 1)

the absence of a package of regulations that would have a certain motivation for businesses and employers; insufficient development of conceptual foundations and specific mechanisms for the implementation of the dual system of vocational training, ways of financing institutions and subsidizing employers; the uncertainty of the educational and controlling role of vocational education teachers, their profession; the lack of professional standards as the basis for building the content of vocational education at each level.

Keywords: *dual system, professional training, dual system of personnel training.*

Стаття надійшла до редакції 3.12.2018 р.

УДК 37.013.42

ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Р. Р. Сіренко,

*кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент,
завідувач кафедри фізичного виховання та спорту
Львівського національного університету імені Івана Франка,
e-mail: romsikbomsik@rambler.ru*

С. С. Матула,

*старший викладач кафедри фізичного виховання та спорту
Львівського національного університету імені Івана Франка*

Л. І. Бітківська,

*викладач кафедри фізичного виховання та спорту
Львівського національного університету імені Івана Франка*

У статті розкрито питання управління процесом формування особистості студента засобами фізичної культури. Адже сьогодні існує наявність несприятливої ситуації в процесі формування соціально-духовних цінностей студентської молоді. Це визначається відсутністю в системі освіти цілеспрямованої, структурно-системної та систематичної навчально-виховної роботи, заснованої на технологічному підході.